

Tato analýza vznikla v rámci projektu Centra pro komunitní práci střední Čechy „Komunitní plán sociálních služeb města Hořovice a spádových obcí na období 2014 – 2018“, který je podpořen z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

Rizikové jevy u dětí a mládeže

Autor: CpKP střední Čechy ve spolupráci s externími zpracovateli

Verze: finální, dokument prošel jazykovou korekturou

Datum: únor 2014

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Obsah

1	Kontext provedeného šetření	3
2	Cílová skupina šetření.....	3
3	Metodologie šetření.....	4
4	Hlavní problémy dětí a mládeže vyplývající z analýz	5
4.1	Volný čas dětí a mládeže	5
4.2	Problémy dětí a mládeže v rodině.....	6
4.3	Problémy dětí a mládeže ve školních zařízení.....	7
5	Návrhy řešení	8
6	Závěr.....	9
7	Přílohy.....	9

1 Kontext provedeného šetření

V dubnu 2013 byl zahájen navazující proces komunitního plánování sociálních služeb v Hořovicích a spádovém území. Projekt Komunitního plánu sociálních služeb města Hořovice a spádových obcí na období 2014 – 2018 je financován z prostředků ESF prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

Na území města Hořovic a spádového území pracuje CpKP střední Čechy společně s městem Hořovice na aktualizaci strategie v oblasti sociálních služeb. Projekt podporuje udržení nastaveného procesu plánování a jeho rozšíření na celé spádové území. Do společného plánování mají možnost se zapojit aktivní občané a poskytovatelé služeb (sociálních i návazných).

Výstupem projektu bude strategie udržitelnosti a rozvoje v oblasti sociálních a návazných služeb na další období. Cílem je zajištění dostupnosti a kvality sociálních služeb pro občany vycházející nejen z jejich potřeb, ale i z možností celého území.

Předkládaná analýza týkající se rizikových jevů u dětí a mládeže je analytickým výstupem projektu. Zjišťování potřeb občanů Hořovic a spádových obcí vnímáme jako důležitou součást strategického plánování, která zapojuje místní veřejnost a hledá řešení aktuálních problémů.

2 Cílová skupina šetření

Děti a mládež žijící nebo pobývající na území Hořovic či spádových obcí je jednou z cílových skupin, na které jsme se zaměřili v procesu zjišťování potřeb místních občanů. Z pohledu města Hořovice byla této cílové skupině dána priorita, a proto jsme pojali zjišťování potřeb co nejkomplexněji.

Zjišťování potřeb u dětí a mládeže dělíme z pohledu trávení času na:

Děti a mládež na ulici

Děti v rodinách

Děti ve školách

Cílovou skupinou jsou **děti a mládež ve věku od cca 10¹ do 26 let** (dále CS). Při výběru respondentů pro nás byla důležitá pestrost respondentů ve vztahu k jejich sociálnímu zázemí, trávení volného času, životním zkušenostem, dosaženému vzdělání, pohlaví a místu bydliště.

Sekundární cílovou skupinou byli **odborníci pracující s dětmi a mládeží**. Jejich názory na potřeby CS jsou důležité pro získání objektivního pohledu na problémy, se kterými se CS potýká, a pro vytvoření návrhů možných řešení.

¹ Druhý stupeň základní školy.

3 Metodologie šetření

Pro zjišťování názorů a potřeb mladých lidí jsem zvolil tři základní metody šetření - ohniskové diskuse, zúčastněné pozorování (monitoring) a skupinové rozhovory.

Podrobný popis zvolených metod je uveden v metodologii každé z dílčích částí analýzy.

Čtyři části analýzy a názvy jednotlivých šetření (viz příloha):

- 1) Dotazování na školách: Shrnutí diskusí na školách v Hořovicích a ve spádové obci Komárov.
- 2) Monitoring a dotazování v ulicích: Analýza trávení volného času neorganizovaných dětí a mládeže v lokalitě Hořovice se zaměřením na potřebnost vhodných služeb pro tuto cílovou skupinu.
- 3) Diskuse s odbornou veřejností pracující s cílovou skupinou: Děti a mládež v ohrožení v SO ORP Hořovice očima zainteresovaných odborníků.
- 4) Diskuse s pracovníky Odboru sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Hořovice: Problémy klientů a možnosti jejich řešení z pohledu pracovníků OSVZ MěÚ Hořovice.

Ad 1) V červnu 2013 jsme ve spolupráci se sociology realizovali čtyři ohniskové skupiny ve školách v Hořovicích a ORP. Pro cíle dotazování jsme vybrali dvě základní školy (jednu z Hořovic, druhou ze spádové obce Komárov) a dvě střední (gymnázium a střední odbornou školu). Respondenty byli žáci, kteří byli vytipováni ve spolupráci s představiteli škol. Z této části šetření bylo zpracováno shrnutí, které posloužilo jako podklad pro zacílení dalších šetření, ve kterých jsme ověřovali hypotézy stanovené na základě názorů žáků.

Ad 2) Na podzim 2013, v měsících říjnu a listopadu, jsme realizovali druhou část analýzy. Jejím cílem bylo zjišťování potřeb dětí a mládeže trávící čas na ulici. Tuto část šetření uskutečnila dle našeho zadání zkušená spolupracující organizace Proxima Sociále, a.s. Výstupem šetření je závěrečná zpráva, jejíž plná verze je s ohledem na citlivost informací interním materiálem, pouze pro potřeby odboru sociálních věcí a zdravotnictví. Zkrácená zpráva, která je součástí příloh, obsahuje hlavní zjištění a doporučení.

Ad 3) Třetí částí šetření byla diskuse s odborníky pracujícími v tomto území s dětmi a mládeží. Cílem ohniskové diskuse pod vedením socioložky Petry Klvačové, PhD. bylo zjistit potřeby CS z pohledu lidí, kteří s ní profesionálně pracují.

Ad 4) Poslední, doplňující informace představuje ohnisková diskuse s pracovníky Odboru sociálních věcí a zdravotnictví MěÚ Hořovice, kterou rovněž uskutečnila Petra Klvačová, PhD. Tato diskuse nebyla zaměřena výhradně na CS, nicméně analýzu vhodně doplňuje o důležité informace a praxi sociálních pracovníků OSVZ.

4 Hlavní problémy dětí a mládeže vyplývající z analýz

Hlavními tématy napříč šetřením jsou možnosti pro trávení volného času neorganizovaným způsobem, absence školní docházky, zneužívání drog a alkoholu, špatná informovanost o dostupné pomoci.

Problémy a návrhy řešení lze rozdělit do čtyř okruhů:

- 4.1. Volný čas dětí a mládeže
- 4.2. Problémy dětí a mládeže v rodině
- 4.3. Problémy dětí a mládeže ve školních zařízeních

4.1 Volný čas dětí a mládeže

Respondenti vnímají možnosti pro trávení volného času neorganizovaným způsobem v Hořovicích jako velmi omezené. Cílové skupině chybí jak prostory venku, tak zázemí pro setkávání uvnitř.

Z **diskusí ve školách** vyplývá, že „většina respondentů **stojí o neorganizovaný volný čas**, kdy se jen tak může sejít se svými kamarády. K tomu jim chybí prostory, kde mohou aktivně trávit čas společně. Mladým v Hořovicích **chybí hřiště**, kde by se mohli sejít a sportovat, **cyklostezky**, aby mohli jezdit do školy na kole nebo jezdit na in-line bruslích, či **skate park**, který by byl umístěn v blízkosti koupaliště (dostupně). Zejména mladiství si stěžují na nedostatek možností, kde trávit **společný čas uvnitř**. Oblíbená italská cukrárna má malé prostory a v ostatních podnicích se kouří. Uvítali by **prostory pro setkávání** v centru, kde by mohli trávit čas volně, ale nebyla by tam nuda (připojení na počítač, hry, občerstvení).“ [Příloha č. 1]

S ohledem na cílovou skupinu zpracovatel **analýzy trávení volného času neorganizovaných dětí a mládeže** v lokalitě Hořovice uvádí:

„Neorganizované děti a mládež tráví volný čas pasivním způsobem v ulicích nevyhledávají zájmové kroužky či jiné organizované aktivity, proto jsou pro ně i nevhodné, respektive bariérové. Děti a mládež je proto přirozeně nenavštěvují, nevyužívají jejich nabídky. Naopak **chtějí svůj čas trávit venku**, jejich „rodina“ je na ulici mezi vrstevníky, chybí jim zde pouze nějaké zázemí.

Mládež si sice chválila činnost Domečku a řada respondentů i využívání různých sportovních možností, přesto pro některé z nich může být překážkou **organizovanost či zpoplatnění těchto služeb**. Proto by bylo vhodné hledat alternativy, např. v podobě vhodného prostoru (viz otevřený/nízkoprahový klub pro děti a mládež), případně nějakého přístřešku (viz hřiště pro mladistvé). Zároveň by bylo vhodné práci s dětmi a mládeží v ulicích podpořit realizací terénního programu (viz terénní sociální práce s dětmi a mládeží).“ [Příloha č. 2]

S trávením volného času souvisí téma **bezpečnosti v lokalitě**. Toto téma bylo otevřeno jak v rámci školních diskusí, tak při monitoringu a dotazování v ulicích. Obecně lze říci, že jsou v Hořovicích lokality, ve kterých se děti a mládež z různých důvodů bezpečně

nechtí. V některých případech jim dokonce nebezpečnost některých míst znemožňuje aktivní trávení volného času (fitcentrum v blízkosti ubytovny – viz Příloha č. 1).

Výsledkem šetření je „závěr, že **policejní hlídky** se v lokalitě pohybují a jsou **zdrojem bezpečí a ochrany**, jedná se spíše o denní dobu. Bylo by proto vhodné zintenzivnit přítomnost policie i ve **večerních a nočních hodinách**, a to zejména v rizikových lokalitách vyjmenovaných v analýze.“ [Příloha č. 2]

S trávením času úzce souvisí téma **návykových látek**. „Z monitoringu, ale zejména z následných rozhovorů, vyplynulo, že v Hořovicích je rozvinutá **uživatelská scéna nealkoholových drog** a také zde dochází k jejich prodeji. Nejrozšířenější drogou je pervitin. Monitoring ale výskyt materiálu pro nitrožilní užívání drog nepotvrdil. Nicméně byla objevena místa uživatelů **marihuany**. Jak vyplynulo zejména z rozhovorů, mládež vnímá marihuanu jako významný prostředek pro zahánění nudy a je přirozenou součástí setkávání s kamarády. Bohužel u některých osob není výjimkou ani užívání zmíněného pervitinu, a to zejména u mládeže ve věku nad 18 či těsně pod 18 let. Samostatnou kapitolu pak tvoří alkohol. Primární cílové skupině je dostupný, což potvrzuje monitoring a nalezení lahví či krabic od alkoholu v místech setkávání.“ [Příloha č. 2]

Důležité v souvislosti s rozhovory je poukázat na **rasistickou problematiku**. „U většiny respondentů se projevují poměrně **silné rasistické, respektive protiromské tendence** či **názory**, a to zejména v souvislosti s Romy žijícími v místních ubytovnách.“ [Příloha č. 2]

4.2 Problémy dětí a mládeže v rodině

Problémy a rizika, se kterými se cílová skupina potýká, mohou souviset s jejich rodinným zázemím. „Psycholožka z Centra psychologicko-sociálního poradenství v Berouně upozornila v rámci **diskuse s odborníky** na to, že řada výchovných problémů a problémů s chováním dětí má původ v rodině. Řada problémových dětí pochází z **nefunkčních nebo neúplných rodin**, jsou vychovávány střídavě jedním nebo druhým rodičem. Pro děti tak vzniká nepřehledná situace, nejasně vymezená pravidla, mají velký problém s dodržováním řádu a respektováním autority. U mladistvých následně vznikají velké problémy, které mohou přerůst například v sebepoškození.“ [Příloha č. 3.]

Pracovnice odboru sociálních věcí a zdravotnictví ze své praxe uvádí, že „dětem **chybí pozitivní vzory**. Nevidí, že by se něco muselo. Jejich rodiče často nepracují, ráno nemusejí vstávat do práce. Dokud děti navštěvují základní školy, tak tam chodí, protože musí. Jakmile ale ZŠ dokončí, tak skončí i jejich vzdělávání. Dívky začnou v 16 letech rodit děti, aby měly peníze, a mladí muži začnou krást nebo, v lepším případě pracují, „na černo“.“ [Příloha č. 4]

V souvislosti s rodinou a rodinným zázemím jsme se v diskusi se sociálními pracovníci ptali, jaká je „**skladba těchto klientů z hlediska etnicity**“. Pracovnice odboru odpověděly, že ačkoli se výše popsaný problém objevuje i mezi příslušníky majority, ve **většině případů** se to týká **romských občanů**. **Romů** mezi klienty sociálního odboru postupně přibývá. Pracovnice si to vysvětlují tím, že došlo k výrazné změně fungování romské komunity. Dříve podle nich měla každá rodina nějakou „hlavu“, kterou ostatní poslouchali. Dnešní mladá generace

Romů ale nikoho takového nemá a je jí to jedno. Chybí jim pozitivní příklady, s nimiž by se mohli identifikovat.“ [Příloha č. 4]

Příklady z praxe rovněž ukazují, že „tam, kde je klientem dítě, jsou zpravidla zároveň klienty i **rodiče**. Oni přicházejí většinou na úřad s tím, že si s dětmi nevědí rady. Probíhá spolupráce s psychologem, s psychiatrem, se školou, pokud není jiné řešení, podávají se návrhy na ústavní výchovu. Jedna pracovnice má na starost kolem 40 klientů – rodin, v některých jsou problémové i dvě děti. Některé případy jsou pouze jednorázové – typicky přestupková činnost, do některých rodin je však potřeba docházet opakovaně nebo pravidelně po delší dobu.“ [Příloha č. 4]

4.3 Problémy dětí a mládeže ve školních zařízeních

Problémy, které cílová skupina řeší, souvisí často se školou. Ve školních zařízeních tráví většinu svého času v dospívání, a to ovlivňuje jejich další životy.

Odborníci diskutovali o tom, co nejčastěji žáci řeší a jaké jsou příčiny:

„**Spolupráce mezi rodiči a školou nefunguje**, pokud se jedná o problémové dítě, rodiče většinou se školou nespolupracují.“

Jako celkem běžný a častý problém je uváděno **zanedbávání školních povinností a neomluvené absence**. Podle dětské a dorostové lékařky existuje možnost dohody, že děti, které mají hodně absencí ve škole, musejí mít všechny omluvenky potvrzené lékařem.

Pomalé řešení výchovných problémů školních dětí. Navzdory tomu, že na ZŠ funguje poradenské pracoviště a spolupráce se sociálním odborem je dobrá, ve chvíli, kdy se objeví nějaký skutečně problémový případ, je řešení velmi obtížné. Školní psycholog neposkytuje psychoterapii, dítě je tedy třeba odeslat na psychologické pracoviště do Příbrami. K tomu je však potřeba spolupráce a finanční účast rodičů. Pokud se návštěva psychologa uskuteční, tak většinou pouze jednorázově, takže se problémy za čas znovu opakují.

Problém **integrace dětí ze sociálně slabých rodin v rámci školního prostředí**. Podle přítomných expertů se jedná do značné míry o to, že jsou tyto děti **vyloučeny z některých aktivit v rámci školy** (školní výlety, družina, kroužky, lyžařské výcviky a podobně). Jedna z respondentek navrhla možnost, že by mohla škola těmto dětem finančně přispívat z fondu SRPŠ nebo nakoupit vybavení a to sociálně slabým dětem půjčovat. Podle jiné diskutující by to však bylo nefér, protože takových potřebných dětí je hodně a na všechny by se nedostalo. Učitelka ze ZŠ k tomu poznamenala, že důvody neúčasti na akcích nejsou jen ekonomické, ale také nezájem dětí o tyto akce. Lyžařského výcviku v 7. třídě se letos účastní jen polovina dětí.

Důležitým faktorem problémů dětí a mládeže ve školách je podle zkušeností diskutujících to, že **řada učitelů si odmítá problémy, které mají s dětmi ve své třídě, připustit**, veřejně o nich mluvit, požádat o pomoc odborníky atd. Tím pádem **nedokážou o těchto problémech adekvátně hovořit ani s rodiči**, kteří navíc sami jeví o jejich řešení slabý zájem, nebo očekávají, že si s nimi poradí právě učitelé a škola.“ [Příloha č. 3.]

Sociální pracovnice ze svého pohledu vidí spolupráci se školami jako problematickou, ale pomalu se zlepšující: „**Spolupráce se školami** je velký problém, ale postupem času se

zlepšuje. Například ředitelé škol už vědí, že problémy je třeba řešit včas a že řešení je většinou dlouhodobou záležitostí. Naopak některé školy se stále snaží problémy držet pod pokličkou a obracejí se na sociální odbor, až když jim začnou přerůstat přes hlavu.“ [Příloha č. 4]

Podobně jako velký problém vidí **absenci dětských psychologů a psychiatrů**. „Především pro děti a mládež experimentující s drogami nebo užívající drogy. Dále pro problémy spojené se školou, problémy doma, nerespektování autority rodičů, nerespektování toho, co dítě může a co nemůže. Tito klienti by potřebovali nejen psychoterapii, ale i rodinnou terapii.“ [Příloha č. 4]

„V případě **romských občanů**, kteří tvoří stále větší část klientů, je jako hlavní problém vnímána chybějící motivace, absence vzorů a autorit. Nejohroženější skupinou jsou mladí lidé po skončení školní docházky a děti. Sociální pracovníci se snaží řešit situaci přímo v rodinách a pro děti pořádají zážitkové kurzy, aby jim poskytly alternativu k rodinnému prostředí, které je často deformováno dlouhodobou nezaměstnaností rodičů, a tudíž chybějícími pravidelnými každodenními návyky.“ [Příloha č. 4]

5 Návrhy řešení

Součástí diskusí bylo kromě definování problémů také hledání **možných řešení v oblasti sociálních služeb**.

Zdrojem návrhů řešení jsou **zkušenosti odborníků** pracujících s cílovou skupinou (viz Příloha č. 3), **pracovníků OSVZ a zpracovatele** analýzy trávení volného času neorganizovaných dětí a mládeže **Proxima Sociále**.

Zde předkládáme syntézu **hlavních návrhů řešení** (podobně viz jednotlivé přílohy):

- Venkovní prostor pro mladistvé - hřiště, skatepark, cyklostezky
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
- Terénní sociální práce s dětmi a mládeží
- Dětský psycholog a psychiatr, psychologové ve školách
- Pravidelné schůzky zainteresovaných odborníků s cílem řešit problémy společně (školní psycholog, pedagog, lékař, DDM Domeček, zástupkyně Policie ČR, obce, poskytovatelé sociálních služeb apod.)
- Případové konference
- Zlepšit spolupráci škol a rodičů
- Terénní program s uživateli návykových látek
- Zlepšit informovanost dětí a mládeže
- Posílení bezpečnosti v lokalitě
- Řešení rasistické problematiky
- Spolupráce úřadu s dalšími institucemi

6 Závěr

Předložený dokument shrnuje hlavní zjištění dílčích šetření a návrhy řešení, které jsou podrobně popsány v závěrečných zprávách šetření.

Dalším krokem projektu KPSS bude v rámci pracovní skupiny Rodina, děti, mládež navrhnout řešení vyplývající z analýzy s ohledem na možnosti jejich realizace a udržitelnosti.

Výstupy zpracujeme do Komunitního plánu sociálních služeb na období 2014 - 2018.

7 Přílohy

1. příloha: Shrnutí diskusí na školách v Hořovicích a ve spádové obci Komárov
2. příloha: Analýza trávení volného času neorganizovaných dětí a mládeže v lokalitě Hořovice se zaměřením na potřebnost vhodných služeb pro tuto cílovou skupinu
3. příloha: Děti a mládež v ohrožení v SO ORP Hořovice očima zainteresovaných odborníků
4. příloha: Problémy klientů a možnosti jejich řešení z pohledu pracovníků OSVZ MěÚ Hořovice